

Дика Олена Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ТА ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сучасні умови розвитку міжнародної торгівлі та стрімке поширення високотехнологічних багатофункціональних розробок зумовлюють підвищену увагу до контролю за переміщенням товарів, які можуть бути використані як у цивільних, так і у військових цілях, що істотно ускладнює процес віднесення товарів до категорії військових товарів або товарів подвійного призначення.

У зв'язку з цим особливої уваги набуває питання ідентифікації підконтрольних товарів для ефективності функціонування системи державного експортного контролю та забезпечення національної безпеки держави.

Відповідно до положень Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» до товарів військового призначення відносяться озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів [1]. Товари подвійного використання визначаються як окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [1].

Процедура ідентифікації товарів до товарів військового або подвійного призначення є ключовим механізмом реалізації державного експортного контролю, оскільки формує основу для визначення правового режиму переміщення таких товарів через митний кордон, належного державного нагляду за його обігом, включаючи перевірку кінцевого використання та кінцевого споживача. Окрім того, ідентифікація товару та віднесення його до групи товарів військового призначення або подвійного використання дозволяє мінімізувати ризики незаконного використання товарів у військових цілях або при створенні зброї масового ураження, що безпосередньо пов'язано із забезпеченням національної та міжнародної безпеки.

Керуючись національними та міжнародними нормативно-правовими актами, зокрема положеннями Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [1], Постанов КМУ «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» [3] та «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» [4], а також Митного кодексу України [2], Регламенту ЄС 2021/821 [5] і Вассенаарських домовленостей [6], визначено послідовність процесу щодо встановлення належності конкретного товару до контрольованих категорій, який передбачає:

1. Збір та аналіз інформації про товар, включаючи його технічні характеристики, функціональні можливості, сферу застосування та виробниче походження.

2. Порівняння отриманих даних із національними контрольними списками товарів військового та подвійного використання.

3. Визначення мети кінцевого використання та його користувача з метою оцінки заявленої мети використання товару, а також перевірки реальних ризиків його застосування у військових або заборонених цілях.

4. Здійснення державного контролю щодо товарів, які формально не включені до контрольних списків, але можуть бути використані для створення зброї масового ураження, військової техніки або в інших небезпечних цілях, що є особливо важливим в умовах стрімкого розвитку новітніх технологій.

Складність ідентифікації товарів військового та подвійного призначення обумовлює необхідність використання системи взаємопов'язаних методів (табл. 1).

Таблиця 1. Методи ідентифікації товарів військового та подвійного призначення

Метод	Інтерпретація
Документальний	аналіз супровідної документації, технічних описів та контрактів
Технічний	проведення експертиз, випробувань та аналізі фізико-технічних характеристик товару
Порівняльний	зіставлення параметрів товару з контрольними списками
Експертний	залучення фахівців у відповідних галузях науки і техніки
Аналітичний	базується на використанні інформаційних систем, баз даних та відкритих джерел інформації

Поєднання документального, технічного, порівняльного, експертного та аналітичного методів сприяє коректності віднесення товарів до категорії військових або подвійного призначення за умов наявності належного рівня інформаційного забезпечення, професійної підготовки фахівців та доступу до актуальних баз даних і міжнародних контрольних списків.

Ідентифікація товарів подвійного призначення характеризується особливою складністю, що пов'язано з високими темпами технологічного розвитку, можливістю навмисного маскування товарів в якості цивільної продукції, що викликає труднощі в процесі актуалізації контрольних списків.

Зважаючи на специфіку підконтрольних товарів, функція ідентифікації підконтрольних товарів здебільшого покладається на Державну службу експортного контролю України та митні органи із залученням уповноважених державних інституцій в залежності від товару, який підлягає ідентифікації.

Отже, ідентифікація товарів військового та подвійного призначення є ключовим елементом системи експортного контролю, що забезпечує належне регулювання їх міжнародного переміщення та мінімізацію ризиків використання у військових чи заборонених цілях. Його складність та багаторівневий характер цього процесу зумовлюють необхідність застосування комплексного підходу та ефективної міжвідомчої взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання 20.02.2003 р. № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» від 20.11.2003 р. № 1807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF#Text>
4. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» від 28.01.2004 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF#Text>
5. Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/eng>
6. The Wassenaar Arrangement On Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies. URL: <https://www.wassenaar.org/>